

10. Marts 2023

UPA2023/115

Matumuuna Inatsisartut suleriaasaanni § 33 naapertorlugu siunnersuummik aaliangigassamik saqqummiussaqaqpunga:

Inatsisartunut aaliangigassiaralugu siunnersuut; Naalakkersuisut pisussaaffilerneqassasut naalagaaffimmi oqartussaasunut piumasaqaateqassasut Kalaallit Danskit Nunaanni inuiattut ikinnerussuteqartut akuerineqarnissaat, tassani tunngavigineqassaaq Inuiaat Ikinnerussuteqarneranut isumaqatigiissut (FCNM) aammalu Europami oqaatsit aaliangersimasut imaluunniit inuiaat ikinnerussuteqartut oqaaserisamikkut ikinnerussuteqarnerannut angerfigeqatigiissut (Sprogpagten).

(Inatsisartunut ilaasortaq, Kuno Fencker, Siumut)

Tunngavilersuut:

Piumasaqarnermi tunngavilersuutassaaq, Qallunaat Nunaat, inuiaat tamanit kingoqqisut nunasiffigiligaattut taaneqarsinnaaleraluttuinnarmat, kisiannili tassani aamma inuiaat ikinnerussuteqartut pisortanut saaffigissuteqartarnerini takussutissaqartarnerisooq apeqqutaavoq.

Ukiuni untritilinni pingasuni ikinnerunngitsuni Kalaallit Danskit Nunaani inuaqatigiinnut arlaatigut akuutitaasarsimapput. 1953-illu kingorna Inatsimmi Tunngaviusumi § 1, stk. 1 tunngavigalugu; inunngortoq kinaluunniit Danskit Naalagaaffianni innuttassuseqarluni inunngortartoq tunngavissinneqarpoq.

Ulluni makkunani annertuumik oqallinneq ingerlaavoq; Kalaallit Danskit Nunaanni qanoq ilumullu pisortanut arlaatigut saaffiginnittarnerminni tamanut tamaniillu ilumut naligiisitaasutut inissisimanersut. Kalaallit Nunaata nunasiaataanera taassumalu kingorna oqaluttuassartaasoq qiviaraanni, annertuumik eqqunngitsumik isumaginnikkut, inuillu

pisinnaatitaaffiinik kalluaasoqartartoq naluneqanngilaq, soorlu Kalaallit meerartai Kalaallit Nunaanniit Qallunaat Nunaannut qallunaanngorsaagaanerup aqqani aallartitaasarsimapput, ullumikkut naluneqanngitsutut tamanna misileraatitut (Eksperimentet) ingerlanneqarsimavoq.¹

Qallunaat Ministeriunerata Misileraasimanermi pisunut utoqqatsereernerata kingorna, Danmarkimi Kalaallit meerartaasa angerlarsimaffiup avataani inissinneqartarnerini pisartut annertuumik soqutigineqarlutillu saqqumilaalersimapput. Tamassumunngalu attuumassutilimmut aamma Danskit

nunaanni atugarissaarnermi ilisimatusarnermi misissueqqissaartarnermik ingerlatsisoqarfiusoq, VIVE nalunaarusiamik pilersitsisimavoq. Nalunaarusiami ersersinneqarpoq, meeqqat kalaallinit kingoqqisut, angerlarsimaffiullu avataani inissinneqartartut, meeqqanit danskinit kingoqqisuusunit 5-7-riaammik akulikinnerusumik inissinneqartartut.²

VIVE-ttaaq misissuinermini oqaatigaa angajoqqaat kalaallinit kingoqqisussut isumaginninnermi pisortanut saaffiginninnerminni kulturikkut oqaatsitigullu unaminartorsiorfeqartarsimanerat. Soorlu assersuutitut taaneqarpoq, isumaginninnermi sullissisut angajoqqaajusut oqalutseqarnissamik piumasaqaataannut itigartitsisarsimanerat imaluunniit angajoqqaajusut namminneq oqalutseqarnissamik neqeroorfigineqarnertik itigartitsissutigisarsimagaat, naak ulluinnarni qallunaatut oqaatsisigut pisinnaasaatik naammaginangikkaluartut, annermik uani pineqarpoq oqaatsitigut pisinnaasat isumaginninnermi suliakkiutigineqarsimasunut (fagligt) sanilliunneqarneri. Angajoqqaajusut kingusinaareerlutik aatsaat takusinnaalersarsimavaat - nutserisoqarnissaaq ilumut pisariaqarluinnarsimagaluartooq.³

Taassuma nalunaarusiap suliarineqarnerata kinguneraa, Danskit Nunaanni Inunnut Isumaginninnermut Utoqqarnullu Ministeriusimasup Astrid Krag-ip Kommuninut tamanut

¹ <https://www.altinget.dk/boern/artikel/undskylder-til-eksperimentboernene-i-blev-fremmede-i-jeres-egget-liv>

² (Karen Magrethe Dahl et al., 2022, s. 3)

³ (Karen Magrethe Dahl et al., 2022, s. 8)

allagaqarneranik. Allagaqaasiamini Danskít Nunaanni Kommunitut tamamut ilisimatitsissutitut nalunaarutigaa, Kalaallit Danskít Nunaanni najugaqartut sutigut tamatigut eqqartuussiveqarnikkut pisinnaatitaaffii nukittorsarneqassasut.⁴

Tassani peqqudit ilagaat Kalaallit Danskít innuttaassusillit suliasap tunngavippiaanut iternga tikillugu paatsuugassaangitsumik peqataatinneqarneq ajorsimanerat. Tassani Kalaallinit, danskít innuttaassusilinnut tunngaviunerpaavoq; oqaatsitigut kulturikkullu akimmiffeqartarsimanerat. Naalagaaffiup innuttanut pisussaaffii naapertorlugit, Kalaallit tassaatinneqarput; Inuiaat immikkoorutillit aammalu inuiattut akuerineqartut.

2021-imi kisitsisit naapertorlugit Kalaallit Nunaani inunngorsimasut 16.740-t Qallunaat Nunaanni najugaqartuupput. Taakkunannga 9.559-iusut minnerpaamik angajoqqaajusut aappaat Kalaallit Nunaanni inunngorsimasuusarpoq.⁵

Ullutsinni Kalaallit Qallunaat Nunaanni najugaqartut akornanni, isumaginninnerup iluani pisartut suliarineqartartullu eqqarsaatigalugit unamminartut amerlaqaat; meeqqanik arsaarinnittarnerit, angerlarsimaffiup avataanut inissiisarnerit aammalu inunnik sullissinikkut unamminarsinnaasartut allat. Unamminartut ajornartorsiutinngortarneri pilersarput, kulturikkut oqaatsitigullu assigiinngissutsip akimmiffilersuisarnerisa kingorna.

Taamaasilluni Danskít Nunaata akuersaarpaa, Nunat Tamalaat Piitsuussusermut Inuillu isumaginninnikkut atugarisaasa pitsanngorsarnissaanut isumaqatigiissut (ILO Konventionen) nr. 169, taamaasilluni Inuit nunap inoqqaavinit kingoqqisuusutut Danskít nunaannerat aamma akuerinikuullu. Taamaasilluni Naalagaaffeqatigiinnerup iluani Naalagaaffik pisussaavoq ikinnerussuteqartut immikkuullarissutut taaneqartariallit illersussallugit,

⁴ Sagsnr. 2020 - 12861 Doknr. 578344 Dato 14-06-2022

⁵ Kilde: Grønlands Statistik - <https://stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&sc=GD&version=202201>

annermik Danskít Nunaanni; Kalaallit amerlalersimaqisut assigiinngitsunik peqquteqarlutik najugarilersimasaanni – tamannali piviusunngortinneqarsimanngilaq, tassa ILO-mi isumaqatigiissutip imarisaani piumarasineqartut, Danskít Nunaata inatsisaanut suli tulluussarneqarsimanngimmata.

Kalaallit nutserarnerujussuinut Danskít Nunaat akisussaaffeqarpoq – Nunanummi avannarlernut allanut taamak annertutigisumi nutserartoqarsimannginnera peqquteqarpoq.

Danskít Naalagaaffiat Europami inatsisit aqqutigalugit pisussaaffilerneqartariaqarpoq, taamaasillunilu **Naalagaaffinni Ikinnerussuteqartut Illersorneqarnissaanut**

Isumaqatigiissut (Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM))

Inuit Danskít Nunaanniittut immikkuullarissusaannik, naligiisitaanikkut, kulturikkut, kinaassutsikkut aammalu Danskít nammineq tusagassiutigisaannit

illersorneqarneqarsiinnaasunngorlugit. Taamaasillunilu aamma pisortaqarfinni, oqartussani eqqartuussiveqarfinnilu Kalaallisut oqalussinnaatitaanerannik aammalu Kalaallisut

ilinniartinneqarnissamik. Taamatuttaaq FCNM-imik akuersaarnermi aamma Europami nunap immikkoortuini imaluunniit ikinnerussuteqartut oqaasiinik illersuisussaataaneq

(sprogpagten) akuersaartariaqarjaa, taamaasilluni tamatigut Kalaallit

illersorneqarsinnaanissaat qulakkeerumallugu.

Tassani illersorneqarnissaat pineqarpoq; eqqartuussisarnerni, oqartussani kommuninilu

suliassanik ingerlataqartoqartillugu. Taamaasillunilu aamma FCNM-imi siunertaasoq

tunaartarineqartariaqarpoq, tassa ikinnerussuteqartut maanna 17.000 missaanniittut

Kalaallit Nunaanni inunngorsimasut ilanngunneqarlutik naqissusiiffiqineqarnissaat,

taakkualu kinguaavi allallu arlaatigut Kalaallit Nunaannut attuumassuteqartut,

ikinnerussuteqartut inissisimasut illersorneqarnissaat pisinnaatitaaffeqarnissaallu.

Kalaallit Inuiaat, Inuit Kalaallit Nunaanninnganneersut, inuit Kalaallit Nunaanni inunngortut

peroriartortut allallu Kalaallit Nunaannut attuumassuteqartut aamma ikinnerussuteqartut

illersorneqarnerannut ilanngunneqartussaapput.

Inersuarmi maani najuuttut soqutigisaanniittariaqarpoq misileraanerup (Eksperimentet) immikkoortuisa aappaata piviusunngunnginnissaanut pakkersimaarinninnissaat, siunnersuuteqartutut neriuutigaara piumassuseqarfiulluartumik akisussaaffeqarfiulluartumillu Danskit Naalagaaffiat politikikkut piumasaqarfigineqassasoq. Taamaasillunilu Naalakkersuisut naalagaaffimmi oqartussat attaveqarfigissagaat, Danskit Nunaanni Inuit maannamit annertunerusumik innarlerneqannginnerini. Maanna iliuseqanngikkutta, uagut meeqqanut taakkununga utoqqatsertussaassaagut, Danskit Ministeriuneraanngitsoq. Uaminnga siunnersuummik aallaaveqarluta iliuseqassaagut, ilisimalikkanik peqaratta aammalu Kalaallit ikinnerussuteqartut Danskit nunaanniittut ikiorniarnesisigut akisussaaffimmik tiguserusulluta.

Aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu pisortanut kingunissai:

Siunnersuut Danskit Naalagaaffiata susassaqarfianiimmat, annertunerusumik aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu Kalaallit Nunaannut kinguneqarnaviangilaq. Illuatungeriilluni suleqatigiilernissap allartisarnissaata tungaanut allaffissornikkut ukiup aaffanik suliaqarnermik naleqartussaassaaq.

Namminersorluni inuutissarsiuuteqarnikkut aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu kingunerisassai:

Soqanngilaq.

Innuttaasunut aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu kingunerisissai:

Soqanngilaq.